

© О. Ч. Кшановський
(Київ)

КАТЕГОРІЯ ЕВІДЕНЦІЙНОСТІ В СУЧАСНІЙ ПЕРСЬКІЙ МОВІ

Мови з категорією евіденційності на лінгвістичній карті світу згруповано в кілька ареалів, кожен із власними структурними особливостями. Так, мови, розташовані на території від Балканів (албанська, південнослов'янські) до Японських островів формують так званий "евіденційний пояс", або тюркський "indirective belt". Головною структурною відмінністю категорії евіденційності мов цього ареалу від аналогічної категорії мов інших (наприклад, американського) ареалів полягає в тому, що маркованими формами щодо евіденційності є лише ті, які вказують на непрямий шлях одержання мовцем інформації. Крім цього, майже всі ці форми утворено на основі перфектних форм дієслова. У статті показані усі типи евіденційності в сучасній перській мові, притаманні балкансько-азійському евіденційному поясу. Дослідження показує, що ця категорія в сучасній перській мові, як і в мовах цього регіону, виникла в результаті зовнішнього впливу.

Ключові слова: евіденційність, інферентивні форми, цитативні форми, репортативні форми, перфектні форми.

О. Ч. КШАНОВСКИЙ. КАТЕГОРИЯ ЭВИДЕНЦИАЛЬНОСТИ В СОВРЕМЕННОМ ПЕРСИДСКОМ ЯЗЫКЕ

Языки с категорией эвиденциальности на лингвистической карте мира сгруппированы в несколько ареалов, каждый со своими структурными особенностями. Так, языки, расположенные на территории от Балкан (албанский, южнославянские) до Японских островов формируют так называемый "эвиденциальный пояс", или тюркский "indirective belt". Главным структурным отличием категории эвиденциальности языков этого ареала от аналогичной категории языков других (например, американского) ареалов заключается в том, что маркированными формами по эвиденциальности являются лишь те, которые указывают на косвенный путь получения говорящим информации. Кроме этого, почти все эти формы образованы на основе перфектных форм глагола. В статье показаны все типы эвиденциальности в современном персидском языке, присущие балканско-азиатскому эвиденциальному поясу. Исследование показывает, что эта категория в современном персидском языке, как и в языках этого региона, возникла в результате внешнего воздействия.

Ключевые слова: эвиденциальность, инферентивные формы, цитативные формы, репортативные формы, перфектные формы.

O. CH. KSHANOVSKY. EVIDENTIAL FORMS IN THE MODERN PERSIAN LANGUAGE

Languages with the category of evidentiality on the linguistic map of the world are grouped into several areas, each with their structural features. Thus, languages located on the territory from the Balkan Peninsula (Albanian, South Slavonic languages) to the Japanese islands form the so-called "evidential belt", or the Turkic "indirective belt". The main structural difference of the evidential forms in the languages of this area from the same category of other languages in other areas (for example, the American one) is that the marked evidential forms are only those that indicate an indirect way of obtaining information by the speaker. Moreover, almost all of these forms are formed on the basis of perfect forms of the verb. The article shows all types of evidentiality in modern Persian inherent in the Balkan-Asian evidential belt. The research demonstrates that this category in the modern Persian language, as well as in the other languages of this region, is the result of external influence.

Key words: evidentiality, inferentive forms, citative forms, reportative forms, perfect forms.

Постановка проблеми. Лінгвістичне вивчення способів та засобів вираження в мовах світу того джерела, з якого мовець узяв інформацію стосовно ситуації, яку він повідомляє (пор. в укр.: *мовляв, кажуть, на власні очі* та под.) має принаймні столітню

історію (Плунгян 2003: 321-322). Незважаючи на це, а також на дуже велику кількість аж ніяк не екзотичних мов (серед таких, наприклад, усі південнослов'янські), в яких спосіб вираження такої інформації граматиалізовано, ці дослідження справляють враження екзотичних. Не в останню чергу така ситуація склалася через велику кількість термінів, які застосовують дослідники на позначення цього явища¹. В останній чверті минулого століття у світовій лінгвістиці за цією категорією закріпився термін **евіденційність** (Dahl 1985: 149; Добрушина, 2009). Ґрунтуючись на великій кількості досліджень цієї категорії, її можна визначити як мовну одиницю (морфему або конструкцію), що вказує на джерело інформації, яку повідомлено в реченні. Евіденційні значення таких показників нерідко поєднано з модальними (ступінь упевненості в істинності повідомленої інформації) і видо-часовими значеннями, та виражаються відповідними (модальним або видо-часовими) показниками чи конструкціями. Так, наприклад, в мові кечуа різні типи засвідченості факту позначаються спеціальним набором суфіксів (Рудницкая 2005: 108-109), пор.:

Para-sha-n

‘Падає дощ’ (де *sha* є показником прогресиву (падає в цей момент), а *n* – 3 ос. одн.);

Para-sha-n-cha

‘Зрозуміло, що падає дощ’ (де *cha* є показником того, що мовець, виходячи з власних міркувань, зробив певний висновок);

Para-sha-n-mi

‘Бачу, що падає дощ’ (де *mi* є показником того, що мовець на власні очі був (є) очевидцем ситуації);

Para-sha-n-si

‘Мені сказали, що падає дощ’ (де *si* є показником того, що мовець переказує інформацію зі слів іншого).

Мови з цією категорією на лінгвістичній карті світу згруповано в кілька ареалів, кожен із власними структурними особливостями. Так, наприклад, мови, розташовані на території від Балканів (албанська, південнослов'янські) до Японських островів формують так званий “евіденційний пояс” (Delancey, 1997; Плунгян 2003: 323), або тюркський “indirective belt” (Johanson 2000). Головною структурною відмінністю

¹ Якщо до прийнятих у західному мовознавстві (кватитив, імперсептив, інферентив, репортатив, аудитив, (ад)міратив та ін.) термінів додати прийняті на пострадянському просторі (цитатив, неочевидний спосіб, переказувальний спосіб, позаочність та ін.), то за кількістю назв з цією категорією не зможе конкурувати жодна (див.: Dahl 1985: 149; Добрушина, 2009).

категорії евіденційності мов цього ареалу від аналогічної категорії мов інших (наприклад, американського) ареалів полягає в тому, що маркованими формами щодо евіденційності є лише ті, які вказують на непрямий шлях одержання мовцем інформації, див.: (Comrie 2000: 2-3), а також те, що майже всі ці форми утворено на основі перфектних форм дієслова, див.: (Плунгян 2003: 323). Так, наприклад, у болгарській мові в розповідних реченнях залежно від виду незасвідченості додаються відповідні показники, див.: Ницолова 2006: 30-31), пор.:

Иван замина

‘Іван поїхав’ (де форма минулого часу є показником того, що мовець на власні очі бачив, як Іван чи то сідав у машину, чи то виходив з дому);

Иван заминал

‘(Казали, що) Іван поїхав’ (де перфектна форма на *л* є показником того, що мовець переказує інформацію про від’їзд Івана зі слів інших);

Иван е заминал

‘(Очевидно, що) Іван поїхав’ (де *е* та перфектна форма на *л* є показниками того, що мовець, виходячи з власних мікувань (наприклад, не знайшовши його речей) зробив висновок, що Іван поїхав);

Иван бил заминал

‘Іван мовляв (ніби) поїхав’ (де *бил* та перфектна форма на *л* є показниками того, що мовець не є впевненим (з різних причин) у тому, що Іван поїхав).

Аналогічну ситуацію спостерігаємо в турецькій мові, де дієслівні форми, які описують дію, що передує моменту мовлення, поділяються на дві групи, див.: (Csató 2000: 32; Aksu-Koç 2000: 17). Перші (з суф. *-di*) описують події, що відбулися і є фактом історії (тому вони рясно використовуються в художніх та публіцистичних наративах). Другі (з суф. *-miş*) описують не подію, що відбулася, а ситуацію, яка стала результатом цієї події, а також щойно сприйняту несподівану інформацію, інформацію, що розумово виводиться, непряму мову та под., див.: (Slobin, Aksu, 1982), пор.:

Kulübün (1) idarecilerine (2) haber (3) uçuruldu (4) geldiler (5) ama (6) mektubumuzu (7) almamışlar (8)

‘Інформацію (3) було передано (4) менеджерів (2) клубу (1), вони прийшли (5), але (6) нашого листа (7) (очевидно, наскільки ми зрозуміли) не одержали (8)’.

У прикладі виразно видно, як низка дієслівних форм минулого часу з *-di* (елементи 4 та 5) перериваються формою з *-miş* (елемент 8), яка описує не процес одержання/неодержання листа, а його результат (Csató 2000: 32).

Отже, головними рисами категорії евіденційності в мовах, що входять до балкансько-азійського ареалу (поясу), є:

- по-перше, наявність двох груп елементів для опису фактів: немаркованих щодо засвідченості та маркованих (евіденційних);
- по-друге, функціонування евіденційних форм лише для опису подій в минулому (окрім рідкісних випадків так званого адміратива (див. приклад з таджицької мови в: (Lazard 2001: 361)), які все одно утворюються від дієслівних форм минулого часу);
- по-третє, здебільшого, ці форми утворено від перфекта, який може мати й самостійне значення.

Аналіз матеріалу. У перській мові, так само, як і в турецькій, дієслівні форми, що описують дію, яка передує моменту мовлення, поділяються на дві групи. Перші (утворені додаванням до основи минулого часу дієслова особових суфіксів, префіксів континуальності та ін.) описують дії, що відбулися або відбувалися в минулому та їхній результат у момент мовлення не є важливим. Другі (утворені додаванням до перфектної форми з суфіксом *-e* особових суфіксів, префіксів континуальності та ін.) описують не дії, що відбулися або відбувалися в минулому, а швидше стан речей, який склався в результаті дії. Дія та її результат можуть бути наочними, й тоді перфект виступає в основному значенні, пор.:

said (1) be mosāferat (2) raft-e (3) va (4) hanuz (5) bar-nagashteast (6)

‘Саїд (1) **поїхав** (3) у подорож (2) і (4) поки (5) **не повернувся** (6)’.

У прикладі обидва дієслова вжито в класичному перфектному значенні: дія відбулася (поїхав, не повернувся) і її результат є очевидним (фактично, досі триває).

Крім цього дія та її результат можуть бути заочними (пор. рос. термін на позначення евіденційності – “заглазность”) і тоді перфектні форми дієслова живаються в евіденційних значеннях, пор.:

said (1) be (2) mosāferat (3) rafte (4). chiz-hā-yash rā (5) nemibinam (6)

‘Саїд (1) (вже) **поїхав** (4) у (2) подорож (3). Я не бачу (6) його речей (5)’.

У сучасній перській мові евіденційні форми дієслів уживаються в усіх трьох головних контекстуальних підвидах, які є притаманними мовам балкансько-азійського евіденційного поясу, див. дет.: (Jahani, 2000; Perry, 2000):

- по-перше, в **інференційному** значенні, коли мовець особисто не бачив того, як дія відбувалася, але за її результатом розуміє, що вона відбулася. Це значення передається перфектними формами дієслів. Вважається, що це значення перфектних

форм є діахронічно вихідним, див.: (Плунгян 2003: 323). У будь-якому разі зв'язок інферентивного значення з перфектним є очевидним. Зазвичай, контекст уживання інферентивних дієслівних форм супроводжується лексичними засобами з відповідною семантикою, наприклад: *fekr mikonam* 'думаю', *mesl-e in ke, be nazar mirese* 'здається', *ma'alum-e ke, zāheran* 'очевидно', *ehtemālan* 'напевно', *shāyad* 'можливо', *ehsās mikonam* 'відчуваю' та ін. (пор. зі спеціальним набором лексичних засобів (дієслова з евіденційним значенням, персуазивною семантикою, емотивні дієслова, оцінні предикати) у тюркських мовах у: (Шамина 2006: 111-112). Наприклад:

az (1) *khatt*(2)-*esh* (3) *ma'alum-e* (4) *ke* (5) *bābā*(6)-*t* (7) ***neveshte*** (8)

'з (1) його (листа, тексту) (3) почерку (2) зрозуміло (4), що (5) **(на)писав** (8) твій (7) тато (6)'

У прикладі мовець має справу лише з результатом дії, на основі якого він робить висновок про те, хто цю дію виконав, пор.:

dozd (1) *ehtemālan* (2) *az taraf-e* (3) *panjare* (4) ***umade*** (5) *chun* (6) *shishe* (7) ***shekaste*** (8)

'злодій (1) очевидно (2) через (3) вікно (4) **ввійшов** (5), бо (6) скло (7) **розбите** (8)'

У прикладі дієслівна форма *shekaste* 'розбитий' (8) є перфектною, оскільки результат є наочним. Натомість дієслівна форма *umade* 'такий, що увійшов' (5) є евіденційною (інферентивною), оскільки мовець не був очевидцем дії, роблячи припущення на основі ситуації, що склалася в результаті дії;

- по-друге, в **цитативному** значенні, коли мовець, не будучи свідком події, переказує її зі слів інших (тобто прямо цитує слова іншого). При цьому відбувається відоме граматикам багатьох мов світу явище зсуву часів при передачі непрямої мови (*consecutio temporum*). У сучасній перській мові в цитативній функції може бути вжито 4 дієслівні форми:

а) форма минулого доконаного часу, або перфекта, пор.:

māmān (1) *goft* (2) *ke* (3) *ali* (4) ***nāhār khorde-ast*** (5)

'мама (1) сказала (2), що (3) Алі (4) пообідав (5)'

У прикладі в підрядному реченні в цитативній функції вжито форму минулого доконаного часу *nāhār khorde-ast* 'пообідав'. За умови оформлення прямої мови або передачі цієї інформації простим реченням (у відповідному контексті послідовності дій або без елементів (1), (2) і (3)) було би вжито форму простого минулого часу (претеріта), пор.:

(*māmān* (1) *goft* (2):) "ali (3) ***nāhār khord*** (4)"

'Мама сказала: "Алі **пообідав**";

б) форма минулого тривалого доконаного часу, пор.:

ali (1) *goft* (2) *ke* (3) *emruz* (4) *tamām-e* (5) *sobh* (6) *bāqche rā* (7) *bil mizadeast* (8)

‘Алі (1) сказав (2), що (3) сьогодні (4) цілий (5) ранок (6) **копав** (8) сад (7)’.

У підрядному реченні вжито форму минулого тривалого доконаного часу *mizadeast* ‘копав’. За умови оформлення прямої мови або передачі цієї інформації простим реченням (без елементів (2) і (3)) було би вжито форму минулого тривалого часу, пор.:

ali (1) (*goft* (2): “*man* (3) *emruz* (4) *tamām-e* (5) *sobkh* (6) *bāqche rā* (7) *bil mizadam* (8)”)

‘Алі (1) (сказав (2): “Я (3) сьогодні (4) цілий (5) ранок (6) копав (8) сад (7)”’;

с) форма минулого прогресивного доконаного часу, пор.:

āqā (1), *ejāze* (2)? *tu-ye* (3) *deh* (4) *pichide* (5) *ke* (6) *abbās rā* (7) *tu-ye* (8) *shahr* (9) *dideand* (10). *dāshte* (11) *kebāb* (12) *mikhorde* (11). *mikhāste* (13) *beravad* (14) *sinemā* (15) (Kermāni 1996: 136).

‘Пане (1), дозвольте (2)? У (3) селі (4) подейкують (5), що (6) Абаса (7) бачили (10) в (8) місті (9). Він **їв** (11) кебаб (12). **Збирався** (13) йти (14) в кіно (15)’.

У прикладі спостерігаємо класичний зсув часів: після перфектної форми *pichide* ‘подейкують’ (5) вжито цитативну форму перфекта *dideand* ‘бачили’ (10), після неї дві цитативні форми минулого прогресивного доконаного часу *dāshte mikhorde* ‘їв’ (11) і *mikhāste* ‘збирався, хотів’ (13). За умови оформлення речення від першої особи замість евіденційних форм було би вжито, відповідно, форми простого минулого (10), минулого прогресивного (11) та минулого тривалого (13) часу, пор.:

man abbās rā (7) *tu-ye* (8) *shahr* (9) *didam* (10). *dāsht* (11) *kabāb* (12) *mikhord* (11). *mikhāst* (13) *beravad* (14) *sinemā* (15) (Kermāni 1996: 136).

‘Я Абаса (7) бачив (10) в (8) місті (9). Він **їв** (11) кебаб (12). **Збирався** (13) йти (14) в кіно (15)’.

Як правило, в межах одного великого висловлювання зустрічаються відразу кілька цитативних дієслівних форм, пор.:

man (1) *mishenidam* (2) *ke* (3) *farrāsh* (4) *dārad* (5) *qaziye rā* (6) *barā-ye zanam* (7) *ta’arif mikonad* (5). *asr* (8) *mesl-e* (9) *har* (10) *ruz* (11) *az* (12) *madrese* (13) *dar āmade* (14) *va* (15) *bā* (16) *yek nafar-e digar az moallemhā* (17) *dāshte mirafte* (18) *ke* (19) *māshin* (20) *ziresh* (21) *migirad* (22) (Al Ahmad 1996: 63).

‘Я (1) чув (2), як (3) сторож (4) розповідає (5) моїй дружині (7), як все сталося (6). Надвечір (8), як (9) і кожного (10) дня (11), **він вийшов** (14) зі (12) школи (13) і (15) з

(16) одним іншим вчителем (17) **йшов** (18) як (19) потрапляє (22) під машину (21)ʼ.

У прикладі за дієслівними формами від першої особи (автора) *mishanidam* ‘я чув’ (2) і *dārad taʼarif mikonad* ‘він розповідає’ (5) йдуть цитативні дієслівні форми, які передають слова сторожа школи, який розповідає дружині головного героя (автора) про те, що він був свідком того, як один з учителів школи потрапив під машину. Автор викладає те, що сталося зі слів сторожа школи. Якби він був сам свідком подій або автором (головним героєм) був би сторож, то дієслова було би вжито у формах, відповідно, *dar āmad* ‘він вийшов’ (14) і *dāshht miraft* ‘він йшов’ (18), тобто простого минулого та минулого прогресивного часу;

d) форма давньоминулого доконаного часу, пор.:

khodesh (1) *barā-ye man* (2) *goft* (3) *ke* (4) *in kār rā* (5) *dar* (6) *bachegi* (7) ***karde bude*** (8) ‘він сам (1) мені (2) сказав (3), що (4) **зробив був** (8) це (5) в (6) дитинстві (7)ʼ.

У прикладі викладено дію з посиланням на слова іншої особи як джерела інформації. Така дія (виражена в нашому реченні цитативною дієслівною формою *karde bude* ‘зробив був’ (8)) обов’язково передуює іншій (вираженій в нашому реченні дієсловом у формі простого минулого часу *goft* ‘сказав’ (3)). Посилання може бути не лише на третю особу, але й на першу, пор.:

yādam oftād (1) *ke* (2) *ali* (3) ***zang zade bude*** (4)

‘(я) шойно згадав (1), що (2) Алі (3) (вже) **дзвонив** (4)ʼ.

У прикладі викладено дію з посиланням на себе як джерело інформації;

• по-третє, в **репортативному** значенні, коли мовець, не будучи свідком події (переважно, через об’єктивну неможливість цього, оскільки здебільшого йдеться про віддалені в часі події), знімає з себе відповідальність за вірогідність інформації та, фактично, непрямо посилається на загальну обізнаність (у вужчому чи ширшому комунікативному колективі) як на джерело. У сучасній перській мові у функції репортатива можуть вживатися три дієслівні форми:

a) минулий доконаний час, пор.:

shahr-e (1) *rey* (2) (*dar* (3) *zamān-e* (4) *qadim* (5)) *shahr-e* (6) *besyār* (7) ***mohemmi*** (8) ***bude(sh)*** (9)

‘місто (1) Рей (2) (у (3) давні (5) часи (4) **було** (9) дуже (7) важливим (8) містом (6))ʼ.

У наведених вище прикладах інформація ніби переказується з невказаного (зазвичай, відомого) джерела. Саме цим репортативність відрізняється від цитативності, коли обов’язково вказується джерело інформації. Крім цього, речення з репортативними дієслівними формами чи то реально, чи то подумки ніколи не бувають

першими в тексті чи розмові. Певна інформація (контекст) обов'язково повинна передувати (Jahani 2000: 195), пор:

din-e (1) *irānihā* (2) *qabl az* (3) *eslām* (4) *din-e zartoshti* (5) ***bude*** (6)

‘вірою (1) іранців (2) до (3) ісламу (4) **був** (6) зороастризм (5)’.

Важко собі уявити, щоб таке речення розпочинало комунікативний акт.

b) форма минулого тривалого доконаного часу, пор.:

in (1)... *neshān midahad* (2) *ke* (3) *nezamī* (4) *sarmeshq* (5) *va* (6) *ostād-e* (7) *dāstānsarāyi* (8) ***be shomār miāmadeast*** (9) (Anvari, Ahmadi Givi 1996: 51).

‘це (1)... свідчить (2), що (3) Незамі (4) **вважався/вважали** (9) зразком (5) та (6) майстром (7) складання оповідань (8)’.

У прикладі автор, не будучи свідком того, як у часи Незамі до нього ставилися, ніби посилається на відомі джерела та свідчення інших, уживаючи репортативну форму *miāmadeast* ‘вважався’;

c) форма давньоминулого доконаного часу, пор.:

guyā (1) *dar pāyān-e* (2) *kār* (3) *be ān hadd* (4) *az nowmīdi rasīde budeand* (5) *ke* (6) ***fekr mikardeand*** (7) *digar* (8) *kāri* (9) *az ānhā* (10) *sākhte nakhāhad bud* (11) (Vahidiyan-Kamyar, Emrāni 2002: 45).

‘мовляв, ніби (1) наприкінці (2) роботи (3) так сильно (4) вони **зневірилися** (5), що (6) **думали** (7), більше (8) жодна робота (9) в них (10) не ладнатиметься (11)’.

У прикладі автор переповідає інформацію з чужих невідомих йому вуст і вживає дві репортативні дієслівні форми: *rasīde budeand* ‘досягли’, яка позначає дію, що відбулася перед іншою, вираженою формою минулого тривалого доконаного часу *fekr mikardeand* ‘думали’, яка позначає дію, що відбувалася (наскільки відомо авторові з розповідей) протягом певного часу після першої дії. Інформація може бути загальновідомою й у тісному комунікативному колективі, пор.:

sābeqan (1) *rānandegi karde bude* (2) *vali* (3) *al’ān* (4) *nemitune* (5) *rānandegi bokone* (6) (Jahani 2000: 201).

‘колись (1) він водінням (авто) **займався** (2), але (3) тепер (4) він не може (5) займатися водінням (6)’.

У прикладі переповідається (не розповідається, а саме **переповідається**) відома в певному комунікативному колективі (родині) інформація з непрямим посиланням на невизначене джерело.

Висновки. Отже, в сучасній перській мові знаходимо усі типи евіденційності, притаманні балкансько-азійському евіденційному поясу. У середньоперський період відмирають залишки старих дієслівних способів. Давнім кон'юнктиву, ін'юнктиву та оптативу став відповідати умовний спосіб, а давньому індикативу – індикатив та евіденційність, див.: (Опыт... 1975: 442-443). Необхідно підкреслити, що модальна переорієнтація форм дійсного способу, що існували, відбувалася прямо залежно від видових значень: форми з результативним (наочним) значенням дії легко набувають евіденційних ((по)заочних) значень дії, про яку мовець знає лише за її результатом. У подальшому ці форми стали виражати вже всяку неочевидну дію (Опыт... 1975: 448-449), що й було продемонстровано на матеріалі сучасної перської мови. Саме ці види евіденційності є однією з яскравих ареальних рис цих мов. Сучасні дослідження показують, що ця категорія в мовах цього регіону виникла в результаті зовнішнього впливу (пор. думку про набутий під впливом турецької мови характер переказувального способу в південнослов'янських мовах у: (Нерознак, 1990: 63), а також аргументи на користь того, що загалом в усіх індоєвропейських мовах, де є евіденційність, вона не є індоєвропейською спадщиною в: (Вимер, 2007)). Як відомо, ядром модус-диктумних відношень у тюркських мовах є значення евіденційності, що вказують на способи чи то одержання, чи то передачі інформації. Їхніми головними засобами вираження є лексико-семантична група дієслів зі значенням евіденційності (*бачити, чути, говорити, знати, пояснювати, вважати*), персуазивності (*переконуватися, сумніватися*), емотивності (*радіти, боятися*), а також оцінні предикати (*правильно, неправильно, сумнівно, зрозуміло, очевидно*) (Шамина, 2006).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Вимер Б. Косвенная засвидетельствованность в литовском языке / Б. Вимер // Эвиденциальность в языках Европы и Азии. Сб. ст. памяти Н. А. Козинцевой / Отв. ред. В. С. Храковский. – СПб. : Наука, 2007. – 634 с.
2. Добрушина Н. Р. Рецензия на : Эвиденциальность в языках Европы и Азии. Сб. ст. памяти Н. А. Козинцевой / Отв. ред. В. С. Храковский. СПб. : Наука, 2007. – 634 с. / Н. Р. Добрушина // Вопросы языкознания. – 2009. – № 3. – С. 135–138.
3. Нерознак В. П. Балканистика / В. П. Нерознак // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : «Советская энциклопедия», 1990. – 685 с.
4. Ницолова Р. Взаимодействие эвиденциальности и адмиративности с категориями времени и лица глаголов в болгарском языке / Р. Ницолова // Вопросы языкознания. – 2006. – № 4. – С. 27–45.
5. Опыт историко-типологического исследования иранских языков. Том II. Эволюция грамматических категорий. – М. : Наука, 1975. – 476 с.
6. Плузьян В. А. Общая морфология : Введение в проблематику : Учебное пособие / В. А. Плузьян. – [Изд. 2-е, испр.]. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 384 с.
7. Рудницкая Е. Л. Конструкции со значением эвиденциальности в корейском языке с точки зрения типологии эвиденциальности / Е. Л. Рудницкая // Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология. – 2005. – № 5. – С. 105–123.
8. Шамина Л. А. Способы выражения модус-диктумных отношений в тюркских языках Южной Сибири / Л. А. Шамина // Грамматика и прагматика сложных предложений в языках Европы и Северной и Центральной

- Азии. Междунар. лингв. симп. Сб. тез. – Томск : Изд-во «Ветер», 2006. – 167 с. 9. *Aksu-Koç A.* Some aspects of the aqisition of evidential in Turkish / *A. Aksu-Koç* // *Evidentials : Turkic, Iranian and neighbouring languages* / [edited by Lars Johanson, Bo Utas]. – Berlin; New York : Mouton de Gruyter, 2000. – P. 16–28. 10. *Anvari H.* Dastur-e zabān-e fārsi. 2. / *H. Anvari, H. Ahmadi Givi.* – Tehran : Fatemi, 1375 (1996). – 384 s. 11. *Comrie B.* Evidentials : semantics and history / *B. Comrie* // *Evidentials : Turkic, Iranian and neighbouring languages* / [edited by Lars Johanson, Bo Utas]. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. – P. 1–14. 12. *Csató É.Á.* Turkish mış- and imiş- items. Dimensions of a functional analysis // *É. Á. Csató* / *Evidentials : Turkic, Iranian and neighbouring languages* / [edited by Lars Johanson, Bo Utas]. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. – P. 29–44. 13. *Dahl Ö.* Tense and Aspects Sysytems / *Ö. Dahl.* – Oxford : Basil Blackwell, 1985. – 213 p. 14. *Delancey S.* Mirativity : The grammatical marking of unexpected information / *S. Delancey* // *Linguistic Typology.* – 1997. – № 1. – P. 33–52. 15. *Jahani C.* Expressions of indirectivity in spoken Modern Persian / *C. Jahani* // *Evidentials : Turkic, Iranian and neighbouring languages* / [edited by Lars Johanson, Bo Utas]. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. – P. 185–207. 16. *Johanson L.* Turkic indirectives / *L. Johanson* // *Evidentials : Turkic, Iranian and neighbouring languages* / [edited by Lars Johanson, Bo Utas]. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. – P. 61–87. 17. *Lazard G.* On the grammaticalization of evidentiality / *G. Lazard* // *Journal of Pragmatics.* – 2001. – № 33. – P. 359–367. 18. *Perry J. R.* Epistemic verb forms in Persian of Iran, Afghanistan and Tajikistan / *J. R. Perry* // *Evidentials : Turkic, Iranian and neighbouring languages* / [edited by Lars Johanson, Bo Utas]. – Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2000. – P. 229–257. 19. *Slobin D. I.* Tense, aspects, and modality in the use of the Turkish evidential / *D. I. Slobin, A. A. Aksu* // *Tense-aspect : between semantics and pragmatics* / [edited by Paul J. Hopper]. – Vol. 1. – Amsterdam / Philadelphia, 1982. – PP. 185–200. 20. *Vahidian Kamyar T.* Dastur-e zaban-e farsi (1) / *T. Vahidian Kamyar, Gh. Emrani.* – Tehran : SAMT, 2003. – 125 s.

Стаття надійшла до редакції 11.02.2014